

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 3. No. 10. 1938

İbni Sinanın Tedbirül Müsafirin Risalesi

Dr. A. Süheyl Ünver

İbni Sina'nın bu makalesinden çıkarılan ve bu gün için ehemmiyetli olan bahislerini muhtevi muhtasar bir kısmı (*İbni Sina*'nın seferde bulunanların yapacakları tedbirlere aid makalesi hakkında bir mülâhaza) namı altında Tedavi kliniği ve Laboratuvarı Dergisinin 1938 senesi 29 uncu numarasında neşrolunmuştu. Şimdi bu risalenin Ayasofya Kütüphanesinde 4819 numaralı Mecmuai Resailde bulunan aslının Tıp Tarihi Enstitüsünün fotoğrafı ile çıkarılan bir kopyasından (Şekil 1 - 10) Süleymaniye Kütüphanesi Direktörü Bay Müderris *Hazmi Tura* tarafından yapılan tam tercemesini neşrediyoruz.

İbni Sina'nın bu risalesi yolda ittihâz olunacak vakî tedbirlere ve yol ârizaları karşısında yapılacak tedavilere güzel bir misaldir. *İbni Sina*'nın bu makalesi kanunundan çıkartılmış bir kısım değildir. Tokatlı Hekim *Mustafa Efendi* [1] tarafından terceme edilen kanunun kendi hattı destile Ragıb Paşa Kütüphanesinde mahfuz 5 ve 6 ncı defterinde Tedbirülmüsafir hakkında mühim malûmat vardır [2]. Fakat birinci numaralı sahife ile asıl metnin

[1] Tokatlı Mustafa efendi XVIII inci asrın çok çalışkan ve âlim hekimlerindedir. Başvekâlet arşivinde Tıp dosyası numara 790 da Hekim başı Büyük Hayrullah efendi inhasile Tokatda 1275 de açılan Pervane Bey Darüşşifasına oğlu Tabib Mehmed Raşid efendinin tayini mevzuubahistir. Bu vesika ile bu büyük âlimin oğlunun da hekim olduğunu ve Tokatlı olması dolayısıyla Tokatda Selçuklular Darüşşifasına tayini kaydı mühim görüldüğünden tercemei haline ilâve olunmak üzere buraya kaydedildi.

[2] Kanun — Hekim Tokatlı Mustafa efendi tercemesi. El yazısı ile olan defterlerinden : Külliyyat 5, varak 494 b

الجملة في تدبير المسافر وهي ثمانية فصول الفصل الاول في تدبير اعراض نذير بامرض

الفصل الثاني قول كلي في تدبير المسافر a 496

الفصل الثالث في توقي الحرو خصوصا في السفر وتدير من يسافر فيه b 497

الفصل الرابع في تدبير من يسافر في البرد b 498

الفصل الخامس في حفظ الاطراف عن ضرر البرد b 499

dir diyor. M. i çok hırpalılar. Cadalvène M. i müdafaasından sinirlenir. Cadalvènin güya teşhisi Hükümdarın şahsiyetile mütanasib görmediğinden gizlediğini söylüyor. Bu zatı da kabahatli çıkararak teşhisi saklayabilir, fakat tedaviyi tehir edemezdi diyorlar. Hatta cinayet işlemiş kadar bu suçu ağır görüyorlar.

Anlaşıyor ki K. K. Hükümdarın ölümünden sonra belki haklı ve belki haksız tarizlere uğramış, o da hekimlik disiplinlerine riayet etmiyerek kendi vaziyetini yeni Hükümdar'ın nezdinde kurtarmak için bu müdafaanameyi yazmıştır. Fakat onun da teşhisindeki isabet anlaşılıyor. Mücadele hep (deliryüm tremens) üzerindedir. K. eğer biz bundan şüphelenseydik habersizce tedbirler alırdık diyor. Kendisi de midii Kebedi teşevvüşün arazi hususunda ısrar ediyor.

Bu açık satırlarla M. i çok hırpalanması ve böyle bir risalede fikirlerini en basit deontoloji kaidelerine uydurmaması pek acıklıdır, ve o zaman Türkiyede vazife alan insanların menfaatlerine ne kadar düşkün olduklarını gösterir. Zira Meslekî haysiyeti muhafaza için yazılan bu yazı ile haysiyeti kökünden sarsmıştır.

Cadalveni fikirlerini böyle ihtiyatsızlıklarla neşretmesini muvafık görmemekle beraber bu zatın türkiyede bilinmeyen fikirlerini de maalesef K. büyük ihtiyatsızlıklarla kendisi ilân etmiştir.

Türk hastabakıcılığına dair bir açılış dersi

Balıkesir Köy Ebe Okulu Müdürü *Dr. Halid Üzel* hastabakıcılık açılış dersinde tarihçesinden bahsetmiş ve hastabakıcılığın tarihte ehemmiyetini tebarüz ettirmiştir. Değerli hekim arkadaşımızın bu sözlerinden hastabakıcılığın tarih ve soysal yardım bakımından ne büyük ehemmiyeti olduğunu onun veciz ifadelerinden bir defa daha anlıyoruz :

— Tababet [*] vazife ve gayesinde muvaffak olabilmesini kısmen de hastabakıcılığın ilerlemesine kendi ödevinde başarılı göstermiş olmasına borçludur... Hasta bir adama yardım etmek, ahu enin içinde kıvranan bir hastanın dardını hafifletmek, ızdırabını dinlen-

[*] Balıkesir Köy Ebe Okulu hastabakıcılık açılış dersinden hülâsa.

dirmek zarureti dünyanın kuruluşu ile beraber değilse de muhakkaktır ki insanların yaratılmasıyla birlikte doğmuş bir ihtiyaçtır. Hastalarla, hastabakıcılarla, hastahklarla ilgilenen insanların, kâhinlerin, bazı buna benzer meslek sahiplerinin buldukları, binlerce sene evvel yaşamış kavimlerin hayatlarını, yaşama tarzlarını bizlere hikâye eden tarih de kâfi derecede nakletmektedir.

İşte o devirlerde yaşayan ve hastası ile uğraşan o ipdidaf meslek adamları ile bugünkü müttekâmil hastakakıcı arasında esas gaye ve beşeriyete hizmet bakımından hiç bir fark yoktur...

Her ne kadar insanlar pek eski zamanlarda da hastalarına bakmak, onları tedavi etmekle meşgul olmuşlarsa da hastabakıcılığın ilk tohumunun atılması dinlerin çıkması ve bunların toplu teşekkülleri içinde görülür.

Balıkesir Köy Ebe okulu açılış töreninde bulunanlar.

Mesleğin bu kuruluşunda yalnız ilim ve fikir adamlarının değil o zamanın kadınlığının da büyük hizmeti, takdire değer yardımı olmuştur. Hıristiyanlık âlemi bilbassa kadınların toplu halde manastırlarda bulunmaları ve bunlara mülhak yerlerde hastalara yaptıkları yardımlar noktasından hastabakıcılığın ilerlemesinde âmil olmuştur.

İslâm âleminde kadın erkeklerden tecrit edilmiş halde bulunduğundan bunların umumî teşekküllerde hizmetlerini pek görmüyoruz, bu umumî hizmetlerde çalışan erkeklerdir. En eski Türk hastanelerinde de erkekler çalışmıştır. Lâkin kadınlar islâm âleminde kadınlar arasında hastabakıcılık etmişler, her kes kadın komşularının hasta hallerile alâkadar olmuş, bilhassa ebeliği tarihin en eski devirlerinden bugüne kadar hep kadınlar yapmıştır.

Anadoluda ve Türklerin buldukları her ülkede kadınlar umumî teşekküllerden hariç her devirde hatta bugüne kadar ebelik ve hasta bakmakta müstesna bir vefakârlıkla çalışmışlardır.

Türk tababeti tarihini tebarüz ettiren eski tıbbî ve cerrahî eserlerde Türk kadınlarının yapacağı vazifelerin ebelik ve hastabakımı noktasından ehemmiyetle nazarı itibara alındığını öğreniyoruz. Bu eski hemcinslerimiz her veçhile takdire ve hürmetle yad olunmaya lâyıkdırlar.

Dr. Halid Üzel

Ressam ve musikişinas bir doktorumuz :

Ziya Hüznî

1883—1936

Dr. Ziya Hüznî yi ressam Dr. Hikmet Hamdi nin Hıfzıssıhha Müzesi Direktörlüğü zamanında 1925 de Direktör muavini bularak tanıyoruz. Değerli ve san'atkâr Hikmet Hamdi nin anı olarak aramızdan ayrılmasından sonra 1932 de yerine Direktör olmuştur.

Resmî hayatı böyle geçmiştir : Midillide 1883 de doğar, ilk tahsilini orada ve Edirne'de yapar. 19 Ağustos 1908 de Mülkiye Tıbbiyesinden 827 numaralı diploma ile çıkar. Kur'a ile İştibe Belediye tabibi olur. Sonra Midilli idadisinde ulumu tabiiye muallimliğini yapar.

1913 de Gebze, 1914 de Edirne ve sonra Kütahyada Hükûmet Tabibi, 1916 da Kütahya Sıhhiye Müdürüdür. 1921 de Burşanın işgalinde Ankaraya gelir. İstiklâl savaşında Ekişehir Sıhhat ve İctimaî muavenet Müdürü olur.

1921 de Mersin Karantina Müfettişi. Bu vazife lağvolunca 1922 de İçel Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürü, sonra Adana Emrazı Zühreviye Tabibi, 1923 de Sıhhat Vekâleti İstatistik ve neşriyat mütehasısı olur. Çanakkale Sıhhat ve İctimaî Muavenet Müdürlüğünden İstanbul Sıhhi Müze Direktör Muaviniğine gelir. Oranın direktörlüğünü yaparken aramızdan bir çok hatıralar bırakarak ruhi âlemine çekilmiştir.

Hayatının asıl hususiyetlerine gelelim :

Babasının adı Hüsnü olduğu halde bir Tıbbiyeli arkadaşı ken-